

บทปริทัศน์หนังสือ

Liboiron, Max. (2021). *Pollution Is Colonialism*. Durham: Duke University Press.

อารีญา ทิวะสุระเดช
ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Areeya Tivasuradej
Department of Geography,
Faculty of Social Sciences,
Chiang Mai University
Email: areeya_tiva@cmu.ac.th

วันที่รับบทความ: 20-02-2023
วันที่แก้ไขบทความ: 24-02-2023
วันที่ตอบรับบทความ: 16-03-2023

1. บทนำ

ประเด็นมลพิษและพลาสติกเป็นปัญหาที่แก้ไม่ตก ซึ่งมาพร้อมกับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และความมีชีวิตชีวาของเมือง ขณะที่หลาย ๆ ประเทศ เริ่มให้ความสนใจต่อการดูแลสุขภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ภาพแพขยะและพลาสติกขนาดมหึมากลางมหาสมุทร ในแม่น้ำลำคลอง และผืนดินที่ขยะถูกฝังกลบ ได้กลายเป็นมรดกที่คนรุ่นนี้และรุ่นต่อไปต้องเผชิญ สามารถจินตนาการได้ในภาพยนตร์ไซไฟที่โลกจำนวนไม่น้อย เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Wall-E ต่างกล่าวถึงโลกหลังหายนะที่กองขยะท่วมเมืองและไร้ทางออก ในปัจจุบันประเด็นสิ่งแวดล้อมกลายเป็นภารกิจหนึ่งในการพัฒนาของภาครัฐ เอกชน และประชาชนทุกวัย ดังที่เราจะเห็นผู้คนเริ่มรณรงค์ลดการใช้พลาสติกหรือหาผลิตภัณฑ์ที่จะทดแทนการใช้แล้วทิ้ง ตลอดจนเก็บขยะในพื้นที่ธรรมชาติ จนกระทั่งสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส SARS-CoV-2 ที่ก่อให้เกิดโรคระบาด COVID-19 ไปทั่วโลกในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา การใช้พลาสติกแล้วทิ้งจะเป็นสิ่งที่ยอมรับได้มากขึ้นเพื่อความปลอดภัยของทุกคน แล้วเราจะอยู่อย่างไรกับพลาสติก

Pollution is Colonialism ของ Max Liboiron¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ ณ Memorial University of Newfoundland and Labrador ประเทศแคนาดา และผู้ก่อตั้งห้องแลป Civic Laboratory for Environmental Action Research หรือ CLEAR ที่ใช้กระบวนการเฟมินิสต์และการต่อต้านแนวคิดอาณานิคมเป็นฐานในการทำงาน และใช้สหวิทยาการหลายแขนงในการศึกษาวิจัยขยะ เช่น พลาสติก ขวนให้ผู้อ่านเปลี่ยนการตั้งคำถามต่อขยะและมลพิษที่มีอยู่ว่ามี “เท่าไร” ให้กลายเป็น “ทำไม” ถึงมีมลพิษปนเปื้อนและมลพิษขยะมาได้ “อย่างไร” จากคำถามว่า “พื้นที่นี้มีมลพิษเท่าไร (หรือมากกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่รับได้เท่าไร)” ให้กลายเป็นคำถามว่า ทำไมมลพิษ

¹ Max ใช้สรรพนาม ว่า they ผู้เขียนจึงเลือกใช้ชื่อจริงของแม็กซ์ และสรรพนาม “เขา” ตามที่สรรพนามที่แม็กซ์ใช้

จึงอยู่ตรงนี้ ทำไมสารเคมี และสารบางชนิดจึงถูกแปรสภาพให้กลายเป็นมลพิษที่พอรับได้และแม้ว่าเราทุกคนจะได้รับผลกระทบจากมลพิษของพลาสติก ทำไมคนบางกลุ่มบางชุมชนจึงได้รับมลพิษมากกว่ากลุ่มอื่น

2. ภาพรวมของหนังสือ

เนื้อหาภายในเล่ม แม็กซ์อธิบายลัทธิอาณานิคมผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และสังคมของพลาสติก ที่มาของการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานมลพิษและวิธีปฏิบัติที่พยายามต่อต้านแนวคิดอาณานิคม ผนวกกับความคิดและเรื่องเล่าของคนอื่น ๆ ในแลป วิธีการเล่าเรื่องนี้เอื้อให้ผู้อ่านที่เพิ่งรู้จักลัทธิอาณานิคมได้ร่วมเรียนรู้และเปิดประตูสู่นักคิดและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของข้อโต้แย้งของแม็กซ์ ในขณะที่เดียวกันการเล่าเรื่องเช่นนี้เปิดพื้นที่ให้ผู้อ่านได้ร่วมนึกถึงประสบการณ์ส่วนตัวและค่อย ๆ สะท้อนตัวเองร่วมด้วย หนังสือเล่มนี้จึงกลายเป็นบทสนทนาชวนคุยและถกถามว่าพลาสติกเป็นเพียงตัวชี้วัดผลกระทบเชิงลบทางด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้นเองหรือ

แม็กซ์ฉายให้เห็นความสัมพันธ์ข้ามสเกลของพลาสติก จากระดับโมเลกุลของฮอริโมนเอสโตรเจน จนกระทั่งระดับประเทศและระดับโลก เพื่อชี้ให้เห็นถึงลัทธิอาณานิคมที่ฝังลึกในการจัดการมลพิษและขยะ โดยอนุญาตให้เกิดความรุนแรงด้านสิ่งแวดล้อมต่อผืนดินและสายสัมพันธ์ที่โยงใยชีวิตต่าง ๆ ของผู้คน โดยเฉพาะชนพื้นเมืองและสรรพสิ่งที่เชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน

สายใยสำคัญที่สะท้อนลัทธิอาณานิคมและยังคงฝังลึกในปัญหาและการจัดการสิ่งแวดล้อมคือ สายใยความสัมพันธ์กับผืนดิน (land relations) ลัทธิอาณานิคมจะมองผืนดินแบบตัดขาดและไร้ความสัมพันธ์กับผู้คนและสรรพสิ่ง คล้ายกันกับหลักการวิทยาศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งแบ่งแยกธรรมชาติออกมาเป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่วัดดวงได้ (separation) และเป็นสากล (universalization) จนประกอบกันให้เกิดทฤษฎีและการมองธรรมชาติแบบแยกส่วน

3. การปริทัศน์เนื้อหา

บทนำของหนังสือเปิดด้วยจินตภาพของอุตสาหกรรมพลาสติกที่เปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคจากการใช้ซ้ำ เป็นใช้แล้วทิ้งด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นการใช้ที่บอห์ในช่วงยุค 1950s และแม้ว่าประวัติศาสตร์ของพลาสติกแต่เดิมเป็นสิ่งที่ช่วยรักษาระรรมชาติ เพราะจะได้ลดใช้ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เช่น ภาชนะ กระดองเต่า แต่การเกิดขึ้นของทฤษฎี assimilative capacity โดย H. W. Streeter และ Earle B. Phelps อันเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการบำบัดน้ำเสีย ที่เชื่อว่าแหล่งน้ำธรรมชาติมีขีดความสามารถที่จะรองรับมลพิษหรือสารพิษ จำนวนหนึ่ง แล้วสามารถย่อยสลายของเสียลงได้ด้วยกระบวนการทำความสะอาดตัวเองในธรรมชาติ (self-purification) กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้สังคมเกิดการยอมรับให้มีมลพิษในธรรมชาติได้ในแบบที่สังคมสมัยใหม่เข้าใจ

ทฤษฎีมลพิษทางด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าว สถาปนาผ่านความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ที่เชื่อว่าธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ มีศักยภาพที่จะทำให้ตัวเองบริสุทธิ์ได้และกระบวนการนี้เป็นสิ่งที่วัดดวงได้ ทฤษฎีนี้เกิดจากการวิจัยศักยภาพของแม่น้ำโอไฮโอ (Ohio) ด้วยการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณออกซิเจนในน้ำและศักยภาพของน้ำที่จะรับของเสีย หลักการวิทยาศาสตร์กระแสหลักจะแบ่งแยกแม่น้ำออกมาเป็นส่วน ๆ ที่มีค่าวัดและปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกัน เช่น ความเร็วของการไหล ปริมาณตะกอน ค่ากรดต่าง (pH) ปริมาณสารเคมี ค่าออกซิเจน เป็นต้น แต่กลับไม่มีความสัมพันธ์ของแม่น้ำกับผู้คน เช่น กลิ่น สี สุขภาพปลา หรือลักษณะน้ำที่ดีพอที่คนจะลงไปว่ายน้ำเล่นได้ การแบ่งแม่น้ำออกเป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบร่างให้กลายเป็นแม่น้ำและสร้างกฎทางวิทยาศาสตร์ที่ช่วยคาดการณ์ได้ว่าแม่น้ำจะสามารถดำรงอยู่ได้หากมลพิษไม่เกินเกณฑ์ กลายเป็นพื้นฐานทางความคิดที่สำคัญที่ทำให้เกิดระบบ “ใบอนุญาตให้ก่อมลพิษ” หรือ “permission to pollute” (Liboiron 2021)

ในอีกแง่หนึ่ง พลาสติกเป็นสิ่งที่ตอกย้ำลัทธิอาณานิคม คล้ายอาการของโรคเรื้อรังที่ฝังลึก แม็กซ์ฟาผู้อ่านทำความเข้าใจว่าทำไมมลพิษจึงเป็น

ปฏิบัติการครอบงำของลัทธิอาณานิคมผ่านความสัมพันธ์กับพลาสติกที่ต่างระดับ/ มาตรฐานกัน (scale)² ในระดับโลก เราอาจเห็นพลาสติกลอยแพอยู่ที่ใดที่หนึ่ง หรือถูกฝังกลบ หรือแม้กระทั่งในตัวปลาก็อาจมีพลาสติกค้างอยู่ในท้อง ปัญหาคือ คนส่วนใหญ่จะมองแต่ความเสียหายอันตราย (harm) ที่เกิดขึ้นจากพลาสติก เมื่อที่มวิจัยของแม็กซ์ตีพิมพ์ว่า ไม่พบพลาสติกในกลุ่มตัวอย่างปลาที่พวกเขา ศึกษา ผลตอบรับกลายเป็นเสียงวิพากษ์วิจารณ์กล่าวหาที่มวิจัยของแม็กซ์ อย่างหนักว่าเป็นพวกสนับสนุนนายทุนที่ทำลายสิ่งแวดล้อม แม็กซ์เสนอว่านี่เป็น ปัญหาที่เกิดจากการจับคู่สเกลกันอย่างไม่เหมาะสม (scalar mismatch) เพราะ เมื่อเราสนใจผลกระทบที่เกิดขึ้น เราจะมองข้ามการตั้งคำถามถึงที่มาที่ไป จนปล่อยให้ความรุนแรงกลายเป็นความเสียหายอันตรายดังที่ผู้คนเห็นได้ทั่วไป

ทั้งนี้ แม้แนวความคิดการปกป้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีเจตนารมณ์ดี เช่นการ เก็บขยะตามชายฝั่งและท้องทะเลเพื่อลดมลพิษในธรรมชาติ แต่แนวคิดนี้ ยังติดกรอบความเป็นลัทธิอาณานิคม ซึ่งแยบยลจนคนที่มีเจตนารมณ์ดียังซ้ำเติม กระทำการรุนแรงแบบอาณานิคมด้วย เช่น จินตนาการต่อผืนดินที่ยังคงสถาปนา แนวคิดและเป้าหมายของลัทธิอาณานิคมด้วยคำถามว่า ที่ดินตรงนี้จะเป็นอย่างไร ได้อีกบ้างและมีไว้สำหรับอะไร/ใคร มุมมองต่อผืนดินเหล่านี้ล้วนยึดติดกับความเชื่อ ว่าที่ดินต้องมีกรรมสิทธิ์ เป็นทรัพย์สิน เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ และสร้างคามนิยม เป็นสถานที่วิจัย รวมทั้งเป็นพื้นที่รณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อม เช่นการเก็บขยะ ไอเดียเหล่านี้ ล้วนแต่ละเลยความสัมพันธ์ของผืนดินกับ ชนพื้นเมืองที่ยังคงดำรงอยู่ ไม่ว่าจะด้วยเจตนารมณ์ที่กอบโกยหรือบนฐาน ของความหวังดีเพื่อปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเราไม่สามารถมองข้าม รากฐานแนวความคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยังคงยึดโยงกับการสอดส่องและ

² สามารถพิจารณาสาระสำคัญเพิ่มเติม ได้ที่ “สเกลนั้นสำคัญไฉน: สเกลกับธรรมเนียมปฏิบัติ ของการวิจัย” (กษมา พลกิจ และคณะ, 2562)

เสริมอำนาจอำนาจนิคมให้ยั่งยืน มากกว่าจะปฏิบัติความคิดและเปิดโปงให้เห็นถึงความรุนแรงที่ก่อร่างและกระหนาบสายสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เชื่อมกับผืนดิน

แม้ชัชวาล์อย่างเหตุการณ์ที่ทางแลบขอตัวอย่างใส่ปลาคือมาตรวจค่าพลาสติก เพราะคิดว่าหากไปขอเศษปลาที่จจะโดนทิ้งอยู่แล้ว โดยตรงจากคนจับปลา จะเป็นการให้เกียรติปลาและคนจับปลา จนกระทั่งปีต่อมา มีผู้หญิงท่านหนึ่ง มาบอกว่าจะเอาใส่ปลาและส่วนอื่น ไปทำน้ำซุบ เหตุการณ์นี้ทำให้สมาชิกแลบตระหนักว่า ลัทธิอำนาจนิคมมักสอดแทรกมากับการเดาไปเอง (assumption) หรือการตั้งสมมุติฐาน (premise) รวมทั้งในกรณีที่เราคิดว่าเรากำลังทำดี ข้อคิดเหล่านี้เปรียบเสมือนกระดิ่งแจ้งเตือนผู้อ่านตลอดทั้งเล่มว่า หากผู้อ่านกำลังคิดไปในแบบที่คุ้นชินดังที่หลวมตัวคิดว่า การตั้งเจตนาธรรมดีที่จะเก็บขยะตามแนวชายฝั่ง หรือทำเขตอนุรักษ์ป่าไม้เป็นเรื่องดีและไม่ได้ถูกครอบงำโดยลัทธิอำนาจนิคมแล้วนั้น ผู้อ่านอาจจะกำลังตกหลุมพรางของลัทธิอำนาจนิคมที่ฝังลึกและแยบยลอยู่เช่นกัน

ในขณะที่เดียวกันพลาสติกเป็นสิ่งที่ต่อต้านความเป็นอำนาจนิคมเช่นกัน หนังสือเล่มนี้เป็นทั้งหนังสือที่ชวนทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า “มลพิษ” ที่เรามักคุ้นเคยในวันนี้ โดยใช้พลาสติกเป็นตัวอย่งในการยึดหลักการต่อต้านลัทธิอำนาจนิคมผ่านพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจงแต่หลากหลายและอยู่ในข่ายใยอาหารของผู้คนเท่านั้น ให้เห็นว่าพลาสติกเป็นมากกว่าสิ่งของหรือขยะ แต่เป็นส่วนหนึ่งในอาหารของนกและผู้คน เป็นผู้กระทำหนึ่งทีเปลี่ยนฮอโมนร่างกายของคนบางกลุ่มและซ้ำเติมความรุนแรงทางสิ่งแวดล้อมและสังคมเช่นกัน

การเลือกเก็บตัวอย่างเฉพาะพันธุ์ปลาที่กินได้ เป็นปฏิบัติการต่อต้านลัทธิอำนาจนิคม แทนที่จะโยเอาปลาทุกสายพันธุ์ตามสุ่มหรือเจาะจงเพียงเฉพาะพันธุ์หายาก ดังที่นักวิทยาศาสตร์กระแสหลักมักทำ นักวิทยาศาสตร์สามารถเลือกที่จะทดลองและส่งเสริมอชีพโตยทางอาหารไปพร้อม ๆ กัน ผู้เขียนมองว่าข้อเสนอที่น่าสนใจมาก เพราะเป็นการเชื่อมกระบวนการวิทยาศาสตร์ให้ยึดโยงกับผืนดินและระบบนิเวศที่หล่อเลี้ยงปลาและผู้คนร่วมกันในบริบทที่ไม่ใช่เพียงแต่คนจับปลา

แต่รวมถึงนักวิทยาศาสตร์ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพราะนักวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมการกินของคนพื้นถิ่น รวมทั้งขออนุญาตเก็บตัวอย่างจากคนพื้นถิ่นเสมอ ในขณะเดียวกัน การติดตามคำลพิษในตัวอย่างปลาที่ชนพื้นเมืองกิน เป็นหลักฐานสำคัญในการติดตามความรุนแรงทางสังคม เพราะปลาเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างอธิปไตยทางอาหาร ที่มากกว่าความมั่นคงในเชิงการเข้าถึงอาหารหรือการมีอาหารที่พอเพียง แต่ปลาเป็นส่วนหนึ่งของภาษาและภูมิปัญญา ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญในการสืบสานชีวิต สังคม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ดังนั้น หากปลาไม่มีลพิษปนเปื้อนมากเกินไปจนคนไม่สามารถกินได้ ไม่ใช่แค่ปลาเท่านั้นที่จะสูญหาย แต่รวมทั้งสายสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวโยงกับปลาเหล่านั้น

ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่ต่างสเกลและเกี่ยวโยงกันยุ่งเหยิง จากระดับเล็กกับโครงสร้างฮอริโมนที่ถูกแปรเปลี่ยนด้วย BPA ในพลาสติก สู่ระดับนาโนพลาสติกในตัวปลาและอาหารของปลาในมหาสมุทร จนกระทั่งปัญหาที่ดินทำกินและขยะพลาสติกจากบริษัทโรงงานผลิตพลาสติกและเจ้าของสินค้าหลายยี่ห้อที่กระจุกกระจายเกลื่อนกลาดไปทั่วโลก แม็กซ์เน้นย้ำเรื่องความเฉพาะเจาะจง (specificity) ของสายใยที่ประกอบสร้างบริบทที่ยึดโยงให้พื้นที่โครงข่ายปรากฏ (place-based) ในกรณีตัวอย่างของแม็กซ์ พื้นที่ของเขาคือผืนดินของชนพื้นเมือง (First Nation) ในประเทศแคนาดาที่มีประวัติศาสตร์และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแตกต่างจากไทย แม็กซ์ชวนให้ผู้อ่านลองหาวิธีเขียนและอ่านที่อ่อนนุ่มควบคู่ไปกับลางรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สรรพสิ่ง กับผืนดิน วิธีการเช่นนี้เป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งที่จะเผยให้เห็นถึงความแตกต่างของพื้นที่และมุมมอง แต่ในขณะเดียวกัน สามารถเชื่อมให้ผู้คนต่างถิ่นต่างที่ร่วมกันเขียนและแลกเปลี่ยนได้

การอ่านหนังสือเล่มนี้ไม่ได้เสนอวิธีการต่อต้านลัทธิอาณานิคมในการทำงานวิจัยหรืองานด้านวิชาการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน แม็กซ์ใช้การเขียนและ

การเล่าเรื่องมากกระตุ้นให้ผู้อ่านเริ่มจากการเปลี่ยนวิธีการอ่านแบบชุดรีดให้กลายเป็นการอ่านแบบเรียนรู้ร่วมกัน หมายความว่า คนอ่านสามารถปฏิบัติกับงานเขียนดังสิ่งๆ ที่เต็มไปด้วยความทุ่มเทของแรงงาน เป็นของขวัญ เป็นคุณครู เป็นจดหมาย (Liboiron, 2021) ไม่ใช่เพียงแหล่งความรู้ที่เราจะชุดรีดและสกัดไปใช้ตามใจ จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ เช่นนี้ ค่อย ๆ เปิดให้เห็นความหวังและความเป็นไปได้ในการบ่มเพาะการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันเพื่อก่อร่างสร้างโลกใหม่ ๆ ในการอยู่ร่วมกันและรับมือกับพลาสติกและมลพิษ อันเป็นมรดกของลัทธิอาณานิคมและอาจเป็นจุดเริ่มต้นให้นักศึกษา นักวิชาการ และผู้ที่สนใจการทำงานข้ามศาสตร์เริ่มเชื่อมโยงให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาสิ่งแวดล้อม ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ลักษณะและความเป็นผู้กระทำการของพลาสติก และฉายให้เห็นถึงปฏิบัติการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าร่วมตัดสินใจการจัดการและธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะชนพื้นเมืองที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความสัมพันธ์กับผืนดิน พร้อม ๆ กับนักวิทยาศาสตร์ที่พยายามยึดหลักจริยธรรมและรื้อถอนอำนาจการกดขี่ ด้วยกระบวนการวิทยาศาสตร์พลเมือง (citizen science) การให้ชุมชนร่วมประเมินผลงานวิจัย (community peer-review) และการมีชนพื้นเมืองและคนพื้นถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานและวิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม

การคิดร่วมกับพลาสติก เปิดความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ในการต่อต้านแนวคิดอาณานิคม จึงไม่จำเป็นจะต้องยึดโยงกับความเป็นชนพื้นเมือง แต่ยึดหลักว่ากระบวนการวิจัยไม่ได้พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้คนที่ได้รับผลกระทบตกเป็นเหยื่อ (victimizing) ที่ต้องมารองรับอันตรายจากมลพิษ ในทางกลับกันเรื่องราวและข้อคิดจากสมาชิกห้องแลป CLEAR ระหว่างฝึกปฏิบัติวิธีวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ที่ต่อต้านลัทธิอาณานิคม ผสมผสานกับข้อค้นพบเชิงวิทยาศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างผืนดิน พลาสติก สรรพสิ่งและผู้คน เผยให้เห็นถึงความอิหลักอิเหลื่อไม่ตายตัวของสังคมและกระตุ้นถามว่าทำไมเราถึงยอมรับให้การบำบัดมลพิษของเสียเป็นเรื่องธรรมดาที่ยอมรับได้ แต่กลับไม่ค่อยพูดถึงที่มาที่ไปที่ผลิทมลพิษและการยอมรับให้มีการอนุญาตให้ปล่อยมลพิษในที่ไหนที่หนึ่ง

หากกล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่างในการนำเสนอวิธีการต่อต้านลัทธิอาณานิคม ต่อต้านการทำให้ผืนดินและความรู้เป็นทรัพย์สินที่สามารถขุดรื้อได้ (extractive) โดยผู้เขียนใช้การเขียนและเพิ่มเรื่องราวในเชิงอรรถ (footnote) อธิบายให้มากกว่าการอ้างอิงบรรณานุกรมทั่วไปตลอดเล่ม เพื่อเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนกับผู้อ่าน (แทนที่จะเป็นการสื่อสารทางเดียว) และอธิบายเหตุผลและที่มาที่ไปของแนวคิด แรงบันดาลใจที่ได้จากนักเขียนท่านอื่น ๆ นอกจากนี้แม็กซ์เลือกใช้คำและวิธีสะกดเพื่อเน้นย้ำหลักการต่อต้านลัทธิอาณานิคม เช่น การเลือกใช้อักษรใหญ่สำหรับคำว่า Land เพื่อเน้นความเป็นผืนดินที่สัมพันธ์กับความเชื่อ ศีล ประวัติศาสตร์ เรื่องราวและสายสัมพันธ์ และใช้คำว่า land เมื่อกล่าวถึงที่ดินที่มักติดกรอบที่เจ้าอาณานิคมใช้ในการยึดหรือแสดงความเป็นเจ้าของ

ดังนั้น หากเรานำข้อเสนอของแม็กซ์เรื่องความเฉพาะเจาะจงของถิ่นที่ (specificity) มาใช้และปรับมาศึกษาประวัติศาสตร์ความรู้ของวิทยาศาสตร์และการจัดการมลพิษในสิ่งแวดล้อมของไทย ภายใต้บริบทสังคมที่มีความเฉพาะแบบของไทยที่ไม่เชิงไม่ได้รับแนวคิดลัทธิอาณานิคม เราอาจจะเข้าใจสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในไทยและเปิดพื้นที่ความร่วมมือระหว่างนักวิทยาศาสตร์และชุมชนหลากหลายส่วนที่กำลังหรืออาจจะได้รับผลกระทบเชิงลบ มาร่วมกันพิจารณาวิธีการรับมือและจัดการปัญหาในรูปแบบอื่น ๆ มากขึ้นก็เป็นได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กษมา พลกิจ, ปวร มณีสถิตย์, ยุพเรศ สิทธิพงษ์, สถาปนา กิตติกุล และ รณวีร์ สุวรรณทะมาลี. (2562). “สเกลนั้นสำคัญไฉน: สเกลกับธรรมเนียมปฏิบัติของการวิจัย”. *วารสารวิชาการ การออกแบบ สถาปแวดล้อม*, 6(1). 2-23.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา และมุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ. (2564) “การศึกษาเพื่อความ เป็นไทยกับกลุ่มชนพื้นเมืองในภาคเหนือ”. *วารสารธรรมศาสตร์*, 40(2): 68-97.

ภาษาอังกฤษ

Liboiron, M. (2021). *Pollution Is Colonialism*. Durham: Duke University Press.